

MEDYADAKİ DİN ADAMI İMAJI ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

İbrahim TURAN*

ABSTRACT

SOME COMMENTS ON THE IMAGE OF RELIGION MEN ON TV

The scientific developments especially media have a great effects on the people's understanding, behavior and daily lives. However, TV is the most influential product in terms of affecting people either positively or negatively depending on its usage.

Although there are many studies regarding with the effects of media on people in the world today, there is very few research in relation to the effects of the media on the religious lives of people in our country. In fact, TV has a tremendous impact on the religious thinking and behavior of people as well as all other aspects of life.

This study, first, examines the shaping power of TV of people. Secondly, it deals with the images of religion men on the TV programs. Thirdly and lastly, it focuses on the effects of these programs on individual and people.

Kew Words: Religion man, Media, TV Programs, Turkey, Religious Education.

ABSTRACT

SOME COMMENTS ON THE IMAGE OF RELIGION MEN ON TV

The scientific developments especially media have a great effects on the people's understanding, behavior and daily lives. However, TV is the most influential product in terms of affecting people either positively or negatively depending on its usage.

Although there are many studies regarding with the effects of media on people in the world today, there is very few research in relation to the effects of the media on the religious lives of people in our country. In fact, TV has a tremendous impact on the religious thinking and behavior of people as well as all other aspects of life.

This study, first, examines the shaping power of TV of people. Secondly, it deals with the images of religion men on the TV programs. Thirdly and lastly, it focuses on the effects of these programs on individual and people.

Kew Words: Religion man, Media, TV Programs, Turkey, Religious Education.

---

* **O.M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi**

Giriş

Kitle iletişim araçları içinde televizyon, yapısı itibariyle birey ve toplum üzerindeki etkisi her geçen gün daha fazla artan ve hayatımızı farklı şekillerde organize eden en önemli iletişim aracı olarak karşımızda durmaktadır. Bu nedendir ki televizyon yayınları, etkileri üzerinde sürekli tartışmaların yaşandığı bir alan haline dönüşmüştür. Bunun da nedeni büyük ölçüde televizyonun, bireylerin hem gözüne hem de kulağına hitap etmesi ve olayları canlı olarak yaşıyormuş gibi göstermesi ve sonuçta bireyler üzerindeki etkisinin çok daha yüksek olmasıdır.

Şüphesiz ki televizyonun birey ve toplum üzerindeki etkilerinin başında yönlendirme faaliyeti ve kamuoyu oluşturma gücü gelmektedir. Yönlendirici olarak televizyon, yiyeceğimizden giyeceğimize kadar her şeyi bizim yerimize düşünüp karar veren, duygularımıza yön veren, kamuoyu oluşturma gücü sayesinde de bizim yerimize düşünüp olaylar karşısında bize nasıl hareket etmemiz gerektiğini söyleyen bir araç olmuştur. İşte burada üzerinde durulması gereken husus, televizyonun birey ve toplum üzerindeki etkisinin ne yönde olduğu ve hangi boyutlara ulaştığıdır.

Biz bu çalışmamızda, ilk olarak televizyonun birey ve toplumu yönlendirme gücünden bahsedeceğiz. Ardından televizyonda yayınlanan programlarda (sinema, dizi, açık oturum vb.) din adamı imajını tarihsel süreci içerisinde ele alıp, olumlu ve olumsuz yapıtları bir değerlendirme süzgecinden geçireceğiz. Daha sonra da bu tür yapıtların birey ve toplum üzerindeki etkileri üzerinde duracağız. Son olarak da, televizyona hem medya boyutundan hem de din adamları boyutundan bakarak, kısa bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

Televizyonun Yönlendirme Gücü

Günlük yaşantısı içerisinde insanı çeşitli şekillerde etkileyen ve onu yönlendiren pek çok araç vardır. Ancak bu araçların etki dereceleri kişinin ne kadar çok duyu organına hitap ettiği ile alakalıdır. Çünkü bir araç ne kadar çok duyu organına hitap ediyorsa insan üzerinde o kadar çok etkili olmaktadır.¹ Televizyonun birden çok duyu organına hitap etmesi ve olayları canlı olarak tüm açıklığı ile sunması insanı yönlendirmesinde önemli rol oynamaktadır. Televizyon programlarının içeriğine bakıldığında, hepsinin bireyi etkilemek ve belirli bir yöne doğru sürüklemek gibi bir amaç taşıdığı görülmektedir.

Televizyonun bireyleri yönlendirme biçimi çok farklı şekillerde cereyan etmektedir. Özellikle siyasal, toplumsal ve dini yaşam içinde med-

¹ Leyla Küçükahmet, **Öğretimde Planlama Ve Değerlendirme**, Nobel Yay., Ankara, 2003, s. 45

yanın takındığı tavır, zaman içinde toplumun ortak tavrı haline gelebilmektedir. Bunlardan siyasal alanda televizyonun yönlendirme gücünden oldukça yararlanılmaktadır. A. Zahid Akman, televizyonun yönlendirme gücünden siyasal anlamda faydalanılması ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Kitle iletişim araçları toplulukları etkileyebilmenin, onları istenildiği gibi yönlendirebilmenin imkanlarını vermektedir. Yönetimde söz sahibi olmak isteyenler, toplum içinde itibar ve ilgi toplayabilmek için haberleşme araçlarını kullanmaktalar; bu araçlarla iktidarlar üzerindeki etkilerini devam ettirerek, toplumu diledikleri gibi yönlendirebilmektedirler.”² Siyasetçiler ya da iktidarlar, medya üzerinde etkili olmakla birlikte medya, siyasetçiler üzerinde daha fazla etkilidir. Çünkü medyadaki özelleşme neticesinde büyük sermaye sahiplerinin aynı zamanda birer televizyon sahibi olmaları, onları toplumun önemli birer bilgilendiricisi ve yönlendiricisi durumuna getirmiştir. Bu yönüyle ekonomik gücü elinde bulunduranlar aynı zamanda medya gücünü de ellerine alarak, siyasette etkili olup ülke gündemini kendi çıkarları doğrultusunda belirlemeye çalışmaktadırlar.³

Yönlendirmenin diğer bir çeşidi, toplumsal yaşamın şekli açısından birey ve toplumun yönlendirilmesidir. Sosyal hayatta kabul gören duygu, düşünce ve davranış kalıplarının öğretilmesi ve yaşantı alanına katılmasında televizyonun yönlendirme gücü etkili bir biçimde kullanılmaktadır. Belirli bir kurumun, ürünün veya grubun hoşça giden bir takım özellikleri sayılarak ona olan rağbetin artması sağlanabilirken, diğer taraftan beğenilmeyen veya eksik olan yönü ön plana çıkarılarak toplumun ondan uzaklaşması sağlanabilmektedir. Örneğin tüketiciler, reklamlar vasıtasıyla tanıtılan bir ürüne yönlendirilerek, ürünün çok satması sağlanabilir. Bu olumlu bir yönlendirmedir. Yine başka bir ürünün hatalı veya sakıncalı olduğu vurgulanarak, tüketicilerin onu alması engellenebilir. Bu ise olumsuz bir yönlendirmedir.

Televizyonun sosyal kurumlar üzerindeki en önemli etkilerinden birisi de hiç şüphesiz aile üzerine olan etkisidir. Önemli bir sosyal kurum olan aile, televizyonun etkisiyle değişmeye ve bozulmaya uğramaktadır. Aile bireylerinin birbirlerine karşı olan tutum ve davranışlarının şekli genellikle televizyonla belirlenmekte, anne-babanın çocuğuna, çocuğun anne-babasına karşı sözleri ve davranışları televizyon tarafından şekillendirilmektedir. Ayrıca bireyler, eş seçme konusundaki tercihlerinde bile televizyondan etkilenmektedirler. Çünkü televizyon bireylere ideal

² A. Zahid Akman, “Gerçek Demokrasiye Ulaşmak İçin”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı: 11, Yıl: 1996, s. 543.

³ Akman, **a.g.m.**, s. 543.

bir insan portresi çizmekte ve onları adeta çizdiği bu modele uygun eşler bulmaya zorlamaktadır.⁴

Yönlendirmenin bir diğer şekli ise, dini hayata aittir. Her toplumun kendine has bir takım temel dinamikleri vardır. Bu dinamikler bozulmaya başladığında toplumsal yapıda da bozulmalar başlar. Toplumsal dinamiklerin en önemlilerinden birisi de dindir. Din, insanın doğumu ile başlayıp devam eden bir süreçtir. Din, toplumsal hayatın içinde özellikle ahlaki değerlerin korunmasında ve sağlıklı bir toplumsal yapının devamı için çok önemli bir görev üstlenmektedir. Ancak televizyon yönlendirme gücü sayesinde, dini kurumlar üzerinde de önemli ölçüde etkili olmaktadır.

Dinin ve onun getirdiği mesajların topluma aktarılmasında en önemli unsur din görevlileridir. Bu nedendir ki toplumdaki din adamı, dinin ve onun getirdiği mesajların öğrenilmesi ve yaşanmasını doğrudan etkilemektedir. Toplumdaki din adamı imajı ne kadar olumlu ise söyleyecekleri şeyler de toplumda o derece yankı bulacaktır. Buna karşılık televizyonun yönlendirme gücü sayesinde bireylerin hafızalarında oluşan olumsuz bir imaj da yine tam tersi bir durumun yaşanmasına neden olacaktır.

Televizyon Programlarındaki Din Adamı İmajının Kronolojik Tahlili

Her toplumun kendine has bir takım temel dinamikleri vardır. Bu dinamikler bozulmaya başladığında, toplumsal yapıda da bozulmalar başlar. Toplumsal dinamiklerin en önemlilerinden birisi de dindir. Dinin getirdiği mesajların topluma aktarılmasında en önemli unsur ise, şüphesiz din adamlarıdır. Bu nedenle toplumdaki din adamları, dinin ve onun getirdiği mesajların öğrenilmesi ve yaşanmasını doğrudan etkilemektedir. Toplumdaki din adamı imajı, ne kadar olumlu ise din adamı sıfatıyla konuşan kimselerin söyleyecekleri şeyler de toplumda o derece yankı bulacaktır. Buna karşılık, bireylerin hafızalarında olumsuz bir imaj da yine tam tersi bir durumun yaşanmasına neden olacaktır. Televizyonun, olayları tüm açıklığı ile izleyiciye sunması, bireylerin onun etkisi altında kalmasına ve olaylara onun bakış açısıyla tepki vermesine neden olmaktadır. Yani bireylerin olaylara bakışı televizyonun bakış açısı ile paralellik göstermektedir.

Televizyonda yayınlanan sinema ve dizilerde iki tip din adamı modeli görmekteyiz. Bunlardan birincisi, din adamlarının her türlü kötülüklerle eşleştirildiği örneklerin yer aldığı olumsuz yapıtlar, ikincisi ise dinin ve onun temsilcisi konumundaki din adamlarının saygınlığını az

⁴ Sedat Cereci, **Televizyonun Sosyolojik Boyutu**, Şule Yay., İstanbul 1996, s. 56.

da olsa ortaya koyma çabasının görüldüğü olumlu yapıtlardır. Şimdi bu olumlu ve olumsuz yapıtlarla ilgili bazı örnekler vermeye çalışalım.

Olumsuz Yapıtlar: Türkiye’de öteden beri televizyon programları oluşturulurken, dine ve din adamına karşı pek olumlu bir yaklaşım sergilenmemiştir. Gerek sinema filmlerinde gerekse televizyon dizilerinde din adına söylenen ve yapılan şeyler genellikle kötü, çirkin, aşağılık ve hakir gösterilmiş veya alay konusu edilmiştir. Filmlerde genel olarak din adamları gerici, yobaz, çıkarıcı, menfaat elde etmek için her şeyi yapabilen ve çirkin yüzlü insanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dine ait olan birçok şeyin artık kullanılmaz olduğu imajı vurgulanmaya çalışılmıştır. Türk sinemasının ilk ürünlerinin ortaya çıkmaya başladığı 1920’lerden başlayarak Türk filmlerindeki din ve din adamı imajının bir tahlili yapılacak olursa şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: 1930’lu yıllarda çekilen filmler genellikle eskiyi hicveden bir tutum sergilemiştir. Örneğin Muhsin Ertuğrul tarafından 1938’de çekilen Musahipzâde Celal’in aynı adlı eserinden sinemaya uyarlanan *Aynaroz Kadısı*, 1939’da çekilen *Bir Kavuk Devrildi* adlı filmlerde, Osmanlı adalet kurumu ve bu kurumu temsil eden din adamları hicvedilmişlerdir.⁵

Milli mücadele yıllarını konu alan filmlerde de yine din adamları vatan haini veya mücadelenin önünde engel teşkil eden tipler olarak gösterilmişlerdir. 1923 yılında Muhsin Ertuğrul’un yaptığı *Ateşten Gömlek* adlı filmde Kuvâ-yi Milliyecilerle Hilafetçiler arasındaki mücadele konu edilir. Burada din adamlarının yeri hilafetçilerin yanındadır ve vatan bunların elinden kurtarılır. Yine Halide Edip’in aynı adlı romanından sinemaya uyarlanan *Vurun Kahpeye* adlı filmde Hacı Fettah efendi tiplemesi öyle bir çizilmiştir ki, bunu seyreden kimse ondan daha aşağılık bir kimse olamayacağını düşünür.⁶ Bu tür filmlerde din, belli bir ideolojinin etkisiyle sürekli kötülenmiştir. Oysa milli mücadele döneminde din adamları büyük bir rol üstlenmişlerdir. Örneğin Mehmet Akif Ersoy’un Kastamonu Nasrullah camiinde verdiği vaazlar çoğaltılarak Anadolu’ya dağıtılmıştır. Bunun yanında Ankara müftüsü Rıfat Börekçi, Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi vb. birçok din adamı milli mücadelede aktif rol almışlar, milletimizin milli ve manevi duygularının imarında önemli görevler üstlenmişlerdir.⁷ Bu kadar açık örnekler ortada dururken, münferit olaylardan hareketle tüm dindar insanları ve din adamlarını bu tür yapıtlarla itham etmek tarihi gerçeklerle uyuşur görünmemektedir. 1950’li yıllarda ortaya konan yapıtlarda da (1959 yılında Nejat

⁵ Ömer Menekşe, “Türk Sinemasında Din ve Din Adamı İmajı, **II. Uluslararası Dini Yayınlar Kongresi Tebliğ ve Müzakereleri**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2005, s. 47.

⁶ Menekşe, **a.g.m.**, s. 50.

⁷ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Ali Sarıkoyuncu, **Milli Mücadelede Din Adamları, I II.**, **Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.**, Ank. 1997.

Saydam tarafından çekilen *Kalpakkıllar*, yine aynı yıl Osman Fehmi Seden tarafından çekilen *Düşman Yolları Kesti*) yine aynı temalar işlenmiştir.⁸ Devam eden yıllarda da yine benzer türden filmler yapılmaya devam edilmiştir.

Din ve din adamlarını rencide edici filmler sadece geçmiş dönemlerle sınırlı değildir. Günümüzde yapılan filmlerde de dini değerler ve din adamları bireyleri eğlendirmek için bir güldürü unsuru olarak kullanılmaktadır. Örnek olarak yakın zamanda çekilen *Vizontele* filminde köyün imamı yeniliklere kapalı, geri kafalı ve kekemeliği ile de alay konusu yapılan bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine *Hayat Bilgisi* adlı dizide kendisine 'hocam' diye hitap eden öğrencilerine, sürekli olarak 'Hoca Camide' diyen, bu sözüyle 'Hoca' kavramını aşağılayan ve hocayı camiye hapseden bir öğretmen portresini görmekteyiz. Tüm bu yapıtları bir araya getirdiğimizde, halkın kafasındaki din ve din adamı imajının olumlu olması beklenemez.

Medyanın dine bakışı sadece filmlerde kendini göstermemektedir. Bazı televizyon kanallarındaki dini programlara konuk olarak çağırılan kimseler, özellikle çok kolay bir şekilde gülünç duruma düşürülebilir ve aşağılanabilir kişilerden seçilmektedir. Bu durum da toplumun dine bakışı noktasında olumsuz bir etki meydana getirmektedir.⁹ Yine son yıllarda İslam dini ile ilgili konuların revaçta olması basın bu konu üzerine yoğunlaşmasını sağlamıştır. Ticari kaygılar nedeniyle televizyon kanallarında dinle ilgili konular tartışma platformlarına taşınarak ilgili kanalın izlenme oranının yükselmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Televizyon dışından da olsa konunun ticari boyutunu ifade etmesi bakımından şu örnek dikkat çekicidir: Bir dergide genel yayın yönetmenliği yapan bir kişi, İslam'la ilgili kapak yaptıklarında satışlarının 4500-5000 arasında fazlaştığını söylerken, bir başkası da yönetmenlerin konu bulmada sıkıntıya düştüklerinde, İslam'ı kapak konusu yaptıklarını belirtmektedir.¹⁰

Televizyon programlarındaki din adamı imajının yanlış algılanmasının elbette tek müsebbibi televizyon değildir. Yanlış din adamı imajının biraz da din adamlarının kendilerinden kaynaklandığını belirtmek gerekir. Örneğin, 1992 yılında -ki bu dönemde ülkemizde özel televizyon kanalları yeni yeni açılmaya başlamıştı.- Hamdi Uygun'un halktaki din adamı imajına ilişkin yaptığı çalışmada dini ibadetlere karşı ilgisizliğin sebebini sorduğu soruya verilen cevap ilginç bir sonucu ortaya koymak-

⁸ Menekşe, **a.g.m.**, s. 49.

⁹ Ulviye Ezerbolatoğlu, **İletişimin Kitleli Etkisi Bağlamında Türkiye'de Basının Dine Bakışı**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi S.B.E. Samsun 1996, s. 22

¹⁰ Bkz. Ezerbolatoğlu, **a.g.t.**, s. 23

tadır. Katılımcıların % 19.62'si ilgisizliğin sebebini basın-yayına bağlar-ken, % 16.67'si bu ilgisizliğin nedenini din görevlilerinin tutum ve davranışlarına bağlamaktadırlar.¹¹ Burada her ne kadar medyanın etkisinden söz edilebilirse de, olumsuz kanaatin bir kısmının da din adamı ve dindar insanlardan kaynaklandığı görülmektedir. Ramazan Buyrukçu da din görevlilerinin yeterlilikleri ile ilgili çalışmasında, benzer sonuçlara ulaşmıştır. Ankete katılanlar, din görevlilerinin özellikle mesleğini temsil etmede ve eğitim-öğretim faaliyetlerinde yetersiz kaldığını, din görevlilerinin çevrelerindeki insanlarla diyaloglarının zayıf olduğunu ve kendilerini caminin dört duvarı arasına hapsettiğini belirtmektedir.¹²

Bu sonuçlara göre, televizyon programlarında olumsuz din adamı imajının ön plana çıkmasında medyanın ve din görevlilerinin belirli oranda sorumlulukları vardır. Yayıncı kuruluşlar yaptıkları programlarda gerek ticari, gerekse ideolojik kaygılarla din görevliliği gibi kutsal bir görevi olumsuz yapıtlarla özdeşleştirmek suretiyle bireylerin hafızalarında dini değerlere ve din görevlilerine karşı olumsuz bir kanaatin oluşmasına neden olurken, diğer taraftan din görevlileri de kendilerinden kaynaklanan bazı eksiklikler neticesinde bu tür yapıtların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadırlar.

Olumlu Yapıtlar: Genel olarak, 1970'li yılların sonuna kadar medyada din ve din adamı imajını düzeltmeye yönelik filmler ya da programlar yapılmazken, 1980'lere gelindiğinde, kötü örneklerin yanı sıra bazı iyi örnekler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Örneğin Tarık Buğra'nın aynı adlı romanından sinemaya aktarılan *Küçük Ağa*, milli mücadeleyi ve bu mücadelenin içinde din adamlarının fonksiyonunu daha gerçekçi bir biçimde anlatması bakımından bir ilk sayılır.¹³ Bunun yanı sıra Türk sinemasındaki dini karakterli *Minyeli Abdullah*, ve *Reis Bey* gibi filmler toplumdaki din ve dindar imajına olumlu katkıda bulunmuştur.

Özellikle 1980'li yıllarda sinemalarda dini içerikli filmler arka arkaya gösterime girmiştir. Ancak bunların çoğu dindar insanları sinemaya çekmek ve daha fazla kazanmak için bir araç olarak düşünüldüğünden, toplumdaki din adamı imajını düzeltmede pek etkili olamamıştır.

Son dönemlerde, televizyonda olumsuz din adamı imajından duyulan rahatsızlığın giderilmesi için bazı çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. Örneğin TRT Ankara televizyonu drama bölümü prodüktörlerinden Hilmi Akyalçın'ın yapımcı ve yönetmen olarak çekimini yaptığı *Fırtına*

¹¹ Hamdi Uygun, Halktaki **Din Adamı İmajı ve Din Görevlilerinden Beklentileri**, (Basilmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi S.B.E. Samsun 1992, s. 54

¹² Ramazan Buyrukçu, **Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü**, Türkiye Diyanet Vakfı (T.D.V.) Yay., Ankara, 1995, s. 271

¹³ Bkz. Tarık Buğra, **Küçük Ağa**, M.E.B. Yay., İstanbul 1992.

Hayatlar adlı dizide, köyün imamı için dizüstü bilgisayar kullanan, öğretmen olmayıp köyde çocukların eğitimi ile uğraşan, öğretmen gelince de ona yardımcı olan aydın bir din adamı portresi çizilmektedir.¹⁴ Yine bir gazetede “Camiden Bir Yıldız Yükseldi” başlığı ile verilen haberde, bir cami imamının tasavvuf müziğine gönül veren, ney üfleyen ve İngilizce hutbe okuyan sıra dışı bir din adamı olduğundan bahsediliyordu.¹⁵ Bütün bunlar din adamlarının imajının düzeltilmesinde önemli birer örneklerdir.

Ancak genel olarak televizyonlarda olumlu bir din adamı profilinin çizildiği programlara maalesef pek rastlayamıyoruz. Dini programlar yayınlayan bazı televizyon kanalları da, genellikle dini mesajları kendi çıkarlarıyla örtüştüğü takdirde yayınlamaktadırlar. Özellikle dindar kesimi televizyon başına çekmek ve daha fazla pazar payı oluşturabilmek için, dini gün ve gecelerde araya sıkıştırılmış birkaç programa rastlanılsa da¹⁶ bunlar toplumun bakış açısında pek fazla farklılık meydana getirmemektedir.

Televizyon Programlarındaki Din Adamı İmajının Birey ve Toplum Üzerindeki Etkileri

Ülkemizde yapılan televizyon programlarında yukarıda da belirttiğimiz gibi din adamı imajıyla ilgili olarak pek olumlu yapıtlara rastlamamaktayız. Dini asli kaynaklarından incelemeyen, yalan yanlış bilgi ve belgelerle hazırlanan programlar, özellikle gençlerin ve çocukların din adamına bakış açısını da tayin etmektedir. Bu programlar neticesinde çocuklar ve gençlerde, olumsuz din adamı imajının neticesinde dini yaşantıdan da bir uzaklaşma meydana gelmekte ve dinin güzellikleri, yerini olumsuz bir anlayışa bırakmaktadır.

Günümüzde gerek T.R.T.'de ve gerekse özel kanallarda kontrolsüz olarak yayınlanan bir yığın yabancı dizi bulunmaktadır. Bunlar bireylerin dini yaşantılarında çeşitli psiko-sosyal çatışmalara neden olmaktadır. Şöyle ki; televizyon kanallarında dışarıdan satın alınarak yayınlanan *Arkası Yarn* dizileri ve diğer dış kaynaklı sinema yayınlarındaki din adamı karakterine baktığımızda bunların toplumsal barışın sağlanmasında önemli görevler üstlenen, insanlara her türlü konuda rehberlik yapan, bilgili, kültürlü, temiz giyimli ve güzel görünümlü insanlar olduğu görülmektedir. Bu dizileri izleyen bireyler buradaki din adamı imajını yerli filmlerdeki din adamı imajı ile karşılaştırdığında, kendi dini adına bir hayal kırıklığı yaşayabilmektedir. Bu durumu bir gazeteci şu şekilde dile

¹⁴ “TRT’de Örnek İmam Karakteri”, **Yeni Asya Gazetesi**, 26 Temmuz 2004

¹⁵ “Camiden Bir Yıldız Yükseldi”. **Sabah Gazetesi**, 23 Ocak 2005

¹⁶ Mustafa Çetin Baydar, **İslam ve Radyo Televizyon**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1994, s. 28

getirmektedir: “Batı’daki ‘toplum sorunlarını’, ‘insanların kişisel dramlarını’ çözmeye çalışan barışçı rahibin, İslam’da bir karşılığı olamadı. Onun yerine camilerde, İslam’ın çok geri ve çağdışı yorumunu benimsemiş “İmam” profili ön plana çıktı. O yüzden Türk filmlerinde ve romanında çok az sayıda, batıdakine benzeyen ‘olumlu imam’ tipi görüldük.”¹⁷ Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere, olumlu din adamı profilini yansıtan filmlerin az oluşu ve olumsuz yapıtların ağırlıkta olması, toplumda farklı dinlerin sempatisini alan bireylerin doğmasına sebep olacağı gibi, bireyin kendi dinine karşı da bir güvensizlik duymasına ve karmaşık duygular yaşamasına neden olabilecektir.

Yabancı filmlerdeki din adamı imajı eğer ayrıntılı bir şekilde incelenecek olursa, bu programlarda açık bir şekilde misyonerlik faaliyetlerinin yapıldığı görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle, dini anlamda kültürel bir emperyalizm yaşanmaktadır. Çünkü televizyonun olumlu veya olumsuz kültür aktarma ya da kültürel yozlaştırma gibi bir özelliği de vardır.¹⁸ A.B.D.’de geniş ve güçlü dini yayın organları kuran Protestanların çoğuna göre; bu yayınlar gerekli ve faydalıdır. Onlara göre insanları dine yönlendirmek, bir nevi misyonerlik yapmak için televizyon etkili bir araçtır. Kutsal Kitabın doğrularının aktarımı için, insanlar modern bir program uygulayarak televizyondan yararlanabilirler.¹⁹

Bazı yabancı filmler kendi mensubu oldukları dini ve din adamlarını hoş ve sempatik gösterirken, kendi dinleri dışındaki dinleri ve bunların mensuplarını zaman zaman teröristliğe kadar götürmektedirler. Son dönemlerde özellikle 11 Eylül 2001’de ABD’de meydana gelen saldırılardan hemen sonra, başta ABD ve AB ülkeleri olmak üzere dünya kamuoyunda İslam ve Müslüman imajına yönelik olumsuz ve yıpratıcı propagandalar yapılmaktadır. Bu tür propagandalar batıda “İslam korkusu” denilen bir durumu ortaya çıkarmıştır.²⁰ Bu durumun etkisiyle çekilen bazı filmlerde, Müslümanların terörist ilan edildiği açıkça görülmektedir. Örneğin 9 Ocak 2005’te ABD’nin Fox TV kanalında akşam saat 20.00 de yayınlanan “24” adlı dizide Türkler “Dinci Terörist” olarak tanıtılmıştır.²¹ Bu yayınlar son dönemlerde yoğunluk kazanmakla birlikte, asıl itibarıyla öteden beri gelen İslam karşıtlığının doğal sonuçları olarak açıklanabilir. Şinasi Gündüz bu tür İslam karşıtı propagandaların tarihi boyutuna dikkat çekmekte ve olayı şu sözlerle açıklamaktadır:

¹⁷ Ertuğrul Özkök, “Laikliğin Anavatanında Bir Manşet”, **Hürriyet Gazetesi**, 21.Ocak.2003

¹⁸ Turan, **a.g.m.**, s.139

¹⁹ A. Betül Aksu, **Medya, Çocuk ve Din Eğitimi**, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi S.B.E. Bursa 2004, s. 51

²⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) II. Uluslar Arası Dini Yayınlar Kongresi Sonuç Bildirgesi, 2004, <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/duyuru.asp?id=148>

²¹ “24”te Türk’lere Hakaret, http://haber.mynet.com/detail_news/

İslami değerler ve Müslümanlarla ilgili son dönemlerde batı medyasında, kilise çevrelerinde ve siyasi mahfillerde yapılan yorum ve değerlendirmelere bakıldığında, A.B.D.'nin etkin medyatik vaizlerinden Jerry Falwell'in Hz. Muhammed'in şahsında İslam'ı ve İslami değerleri şiddet ve terörle iç içe gösterme girişiminin, İslam karşıtlığıyla ön plana çıkan uç ve marjinal bir örnek olarak bir başına olmadığı, öteden beri Batı kamuoyunda oluşturulmaya çalışılan ve kökü tarihe uzanan İslam karşıtı bir kampanyanın parçası olduğu anlaşılmaktadır.²²

Buradan da anlaşılacağı üzere bu tür yıpratıcı faaliyetler son dönemde meydana gelen olayların bir sonucu olarak değil, batıda öteden beri süregelen İslam karşıtlığının bir uzantısı olarak ortaya çıkmakta ve bireylerin kendi dinlerine karşı olumsuz bir tutum içerisine girmesinde ve kendisi ile içsel bir çatışma yaşamada yönlendirici birer unsur olarak kullanılmaktadır. Batılı ülkeler bu tür programları bazen kendi ülkelerindeki kanallardan uydu vasıtasıyla dünyaya gösterirken, bazen de o ülkelerin ulusal kanallarını kullanmaktadırlar. Bu durum bizim ülkemiz için de geçerlidir.

Son dönem içerisinde ülkemizde iki tür kanal ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi dini hassasiyet taşıyan kanallar, ikincisi ise batılı dünya görüşüne hitap eden kanallardır. Muhafazakar kesim tarafından kurulan ve dini hassasiyeti göz önünde bulunduran bu kanallardaki dizilerde, dini portreler daha hassasiyetle işlenmekle birlikte dinle ilgili verilen mesajlar, İslam dininin gerçekleriyle tam olarak bağdaşmamakta ve inandırıcılıktan uzak görünmektedir. Son zamanlarda ortaya çıkan sır dizilerinde bir takım dini değerler işlenmekle birlikte, bu dizilerde pasif dindarlık anlayışı ön plana çıktığı ve insanları mucize ve keramet gibi beklentilerin içine soktuğu görülmektedir.²³ Bu tür yapıtlarda bazen öyle uç durumlar sergilenmektedir ki, hayatı boyunca hep kötülük yapmış bir insanın bir ezan sesiyle aniden Müslüman olması veya dinin temel prensiplerinden olan ibadeti hayatı boyunca terk eden bir insanın bir kimseye yaptığı küçük bir yardım karşılığı, cennete girmesi vb. buna örnek olarak verilebilir. Bu görüntülere bakıldığında İslam'ın temel ilkelerinin yer yer göz ardı edildiği görülmektedir.

Diğer taraftan, batılı dünya görüşüne hitap eden dizilerde ise dindar veya muhafazakar aile yapısı hiç dikkate alınmamaktadır. Örneğin batılı dünya görüşüne göre oluşturulan dizi veya sinema filmlerinde dini sembollere ya hiç yer verilmemekte ya da bu semboller alay edilen ve eleştirilen davranış kalıpları olarak ortaya konulmaktadır.²⁴ Batı tarzı dizilerde, kişilerde veya ailelerde dine ait herhangi bir iz bulmak genel-

²² Şinasi Gündüz, "Din, Terör ve Şiddet", **Diyanet Aylık Dergi**, Şubat 2005, s. 9.

²³ **DİB II. Uluslar Arası Dini Yay. Kong. Sonuç Bildirgesi.**

²⁴ Sadi Özdemir, **Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme**, Timaş yay., İst. 1998, s. 49

likle mümkün değildir. Böyle bir ayrıntıya rastlansa bile bunların dinden değil, zorunlu olarak yer verilen ayrıntılar olduğu görülmektedir. Ramazan ayında oruç tutan, Bayram ve Cuma namazına giden bir kişi veya aile görüntüsü neredeyse yoktur. Olanlarda da ince bir alay vardır. Örneğin *Çocuklar Duymasın* dizisinde bayram namazına giden “Selami” karakterinin, camide ayakkabılarının çalınmış olması, ince bir alayı dile getirmektedir.

Halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu ülkemizde dini yayınlar konusu sistemli bir şekilde ele alınmadığı gibi, televizyon kanallarının olumlu örnekler vermede genel olarak ilgisiz bir tavır sergiledikleri görülmektedir.²⁵ Bu ilgisiz ve olumsuz tavır, toplumda din ve din adamlarına karşı da olumsuz kanaatlerin oluşmasına neden olmakta, dini toplumsal hayatı düzenlemede önemli görevler üstlenen bir unsur olmaktan çıkarıp, onun temsilcisi konumundaki din görevlilerinin toplumdaki etkinliğini azaltmakta ve din görevlisi kavramına olumsuz bir anlam yüklenmesini teşvik etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Televizyon programlarında kullanılan din adamı imajının düzeltilmesi noktasında toplumun her kesimine önemli görevler düşmektedir. Televizyondaki ve dolayısıyla toplumdaki bu olumsuz imajı düzeltmede belki de en önemli görev televizyon sahipleri ve film yapımcılarına düşmektedir. Yapımcılar filmin konusuna göre, kullanacakları dini sembollerini iyi bilmeli ve toplumdaki yanlış uygulamaları değil, dinin asli kaynaklarını göz önünde bulundurmalıdırlar. Filmlerde dini sembol ve karakterlere yer verilecekse, ilahiyatçılardan konu ile ilgili yardım alınmalıdır.

Toplumda var olan olumsuz kanaatle ilgili olarak da din adamları kendilerini bir öz eleştiriye tabi tutmalıdırlar. Din adamı sıfatıyla toplumun gözü önünde bulunan kimseler bilgi, kültür, giyim vb. açılardan topluma örnek olmalı ve çevresinde bulunan insanların her türlü sorununu çözümede onlara rehberlik edebilmelidir. Bu nedenle din adamları, kendilerinde gördükleri eksiklikleri bir an önce giderip, bu olumsuz durumu olumluya çevirmek için çaba göstermelidirler.

Televizyon yapıtlarında İslam dininin aslına uygun düşmeyen yayınlara karşı dini iyi bilen ve bu bilgisiyle teknolojiyi birleştirebilen kimselere ihtiyaç duyulmaktadır. Bundan dolayı iletişim fakülteleri ile ilahiyat fakültelerinin ortak işbirliği ile bu alanda eleman yetiştirilmelidir.

Türkiye’de din hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde en önemli ve yasal bir kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı, basın ve yayın

²⁵ Aksu, **a.g.t.**, s. 52

kuruluşlarıyla bir araya gelip ortak bir çalışma grubu oluşturarak, özellikle televizyonlarda yayınlanacak sinema ve dizilerde din, dindar insan ve din adamı imajının düzeltilmesi için daha etkin çalışma yapmalıdır.